

EIRINI A. ARTEMI

**TAINA ÎNTRUPĂRII LUI HRISTOS
ÎN OPERA SFÂNTULUI CHIRIL AL ALEXANDRIEI.
DIALOGURILE „DESPRE ÎNTRUPAREA
CELUI UNUIA-NĂSCUT” ȘI „CĂ UNUL ESTE HRISTOS”**

Traducere din limba neogreacă și notă introductivă de
Alexandru PRELIPCEAN

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2021

Cuprins

Cuvânt înainte la ediția românească	7
Nota traducătorului	9
Abrevieri	11
În loc de prolog	17
Introducere: Privire generală asupra problematicilor hristologice în epoca Sfântului Chiril al Alexandriei. Despre polemica dintre teologii alexandrini și cei antiohieni	21
1. Sfântul Chiril al Alexandriei și epoca lui. Analiză istorică	21
2. Izvoarele și importanța teologiei Sfântului Chiril al Alexandriei	27
3. Introducere cu privire la operele chiriliene cercetate	41
4. Discursul <i>Despre Întruparea Celui Unuia-Născut</i> (Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς)	47
5. Discursul <i>Că Unul este Hristos</i> (Ὅτι εἷς ὁ Χριστός)	54
Capitolul I: Chipul lui Dumnezeu-Cuvântul	59
1. Deoființimea dintre Tatăl și Fiul	59
2. Firea cea dumnezeiască neschimbătoare și veșnică a Cuvântului	67
3. Fiul – Chip al lui Dumnezeu-Tatăl	74
Capitolul II: Taina dumnezeieștii Întrupări	77
1. Nașterea în trup și în timp a lui Hristos	77
2. Preasfânta Fecioară se numește „Născătoare de Dumnezeu”	93
3. Firea umană deplină a lui Hristos	101
4. Hristos Se deosebește de oamenii cei unși	109
5. O Persoană, două firi	113
6. Unirea celor două firi fără schimbarea și denaturarea lor	121
7. Înțelegerea pătimirii Mântuitorului Iisus Hristos	126
Capitolul III: Întruparea și mântuirea	133
1. Sfârșitul Întrupării. Desființarea păcatului. Mântuirea	133
2. „Noi, fiii lui Dumnezeu după har” (ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν)	136
3. Întruparea și Biserica. Tainele cele dumnezeiești	138
4. Argumente despre Întrupare împotriva opiniilor ereticilor	144
Epilog	153

Bibliografie	159
A. Izvoare	159
B. Literatură secundară	161

Cuvânt înainte la ediția românească

Cartea de față este consacrată hristologiei Sfântului Chiril al Alexandriei din perioada anterioară izbucnirii conflictului nestorian și după acesta. Ea este bazată pe teza mea de dizertație care a fost susținută la Facultatea de Teologie a Universității din Atena. Această lucrare a fost corectată și extinsă, prin adăugarea unor comentarii științifice importante.

Bucuria mea este de nedescris, de vreme ce aceasta va fi a doua carte care va fi lansată în limba română la Editura „Doxologia”. Traducerea a fost realizată de către Alexandru Prelipcean, asistent la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, recunoscut la nivel internațional pentru contribuțiile sale în domeniul iconografiei creștine, ale cărui fine cunoștințe de limbă greacă oferă un plus volumului de față.

Lucrarea va constitui un izvor de reamintire a semnificației Întrupării Celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi într-o epocă în care Creștinismul se răspândea și teologia sa se deforma. Este dovada supremă a iubirii lui Dumnezeu față de creația Sa. Cel bogat a devenit sărac ca să poată să-l restaureze pe omul cel căzut. Restaurarea omului în Hristos nu este o simplă restabilire la starea sa primordială, ci un eveniment cu mult mai important. Este mutarea acestuia în ceruri. Dumnezeu, în înțelepciunea Sa, a transformat căderea lui Adam în oportunitatea de a-l înălța. Asumarea firii omenești a Cuvântului dumnezeiesc din pântecul Fecioarei, constituie fundamentul și principiul Întrupării Cuvântului și a îndumnezeirii firii umane.

Prin această lucrare dorim, într-un mod cât mai cuprinzător cu putință, să analizăm taina cea mare a dumnezeieștii Iconomii despre Întruparea cea dumnezeiască a Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, taină mai presus de orice și dincolo de orice cunoaștere umană finită, și prin urmare a unirii Celui necreat cu cel creat, adică a unirii firii dumnezeiești cu firea omenească în Persoana cea teandrică a lui Iisus Hristos, Care a mântuit întregul neam omenesc. Această învățătură hristologică o vom analiza, făcând apel la cele două tratate dedicate acestui subiect ale Sfântului Chiril al Alexandriei. Dorința mea a

fost, desigur, ca scrierea acestei lucrări să fie una simplă și să poată fi înțeleasă de toți cei care doresc să o cerceteze.

Îi mulțumesc lui Dumnezeu Cel în Treime și Sfântului Chiril, pentru că m-a învrednicit să mă preocup de învățătura dogmatică a hristologiei sale. Vreau, de asemenea, să mulțumesc familiei mele care stă întotdeauna alături de mine și reprezintă sprijinul meu. În final, îmi exprim recunoștința față de editorii volumului în limba română, dar și față de tânărul și valorosul teolog Alexandru Prelipcean, traducătorul operei mele în română.

Dorința mea este ca această carte să fie apreciată de comunitatea științifică românească, dar și de cititorii români, și să constituie o sursă bibliografică pentru multe alte lucrări științifice în domeniul Teologiei.

Eirini A. ARTEMI

18 ianuarie 2019

Pomenirea Sfinților Atanasie și Chiril al Alexandriei

Nota traducătorului

Despre Sfântul Chiril al Alexandriei și despre contribuția sa teologică, dezvoltată în secolele IV-V, s-a scris enorm atât în mediul occidental, cât și în cel oriental. Prezentul volum, scris de profesoara și cercetătoarea ateniană Eirini A. Artemi, își focalizează atenția pe două opere fundamentale ale autorului alexandrin din perioada activității antinestoriene și anume, *Că Unul este Hristos* (Ὅτι εἷς ὁ Χριστός) și *Despre Întruparea Celui Unuia-Născut* (Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς).

Metoda de cercetare a prof. Artemi acoperă trei paliere ermeneutice *sine qua non* studiului patristic: istorie, filologie și, desigur, teologie. Autoarea este preocupată, deci, să prezinte cadrul istoric în care s-au scris aceste opere și motivele principale care l-au determinat pe Sfântul Chiril să abordeze aceste chestiuni hristologice. În plus, preponderența unor anumiți termeni teologici, semnificația lor, dar și lipsa mult-controversatului „θεοτόκος” din opera *Că Unul este Hristos* sunt trei aspecte de natură filologică pe care prof. Artemi le accentuează în această lucrare compilativă. Bineînțeles, aceste prime două tendințe nu puteau fi încununate decât prin descoperirea teologiei care se desprinde din scrierile chiriliene. În ambele opere, după cum identifică și subliniază autoarea noastră, Sfântul Chiril al Alexandriei nu este preocupat de o simplă „inventariere” a nuanțelor problematicilor hristologice din epoca sa și mai ales cele cu privire la opiniile nestoriene. Scopul autorului alexandrin a fost să sublinieze cu multă emfază realitatea indisolubilă dintre hristologie și soteriologie. Cu alte cuvinte, miza discursului Părintelui alexandrin este de a arăta că „taina dumnezeieștii Întrupări este în legătură absolută cu răscumpărarea neamului omenesc din legăturile păcatului și cu abolirea sclaviei morții”.

În ciuda unor diferite erori de identificare a personajelor sau a faptului că, în partea introductivă, în mod special, există numeroase pasaje identice cu teza de doctorat a prof. Artemi, sau chiar ale unor note de subsol care se repetă în mod identic (deși autoarea putea opta mult mai simplu pentru o citare de genul: *vezi nota...*), cartea prof. Eirini

A. Artemi sintetizează în mod fericit hristologia dezvoltată de Părințele alexandrin în cele două opere personale.

Fără nicio îndoială credem că acest volum poate fi considerat cu ușurință ca un *(dis)curs introductiv* în studiul marelui teolog alexandrin, prin metoda abordată și prin ușurința de a extrage ideile principale din cele două opere redactate în perioada curentului său antinestorian.

Alexandru PRELIPCEAN

Iași, 9 iunie 2019

Pomenirea Sfântului Chiril al Alexandriei

În loc de prolog

În locul prologului am ales să inserăm [două] recenzii despre această lucrare de dizertație scrise și publicate de doi profesori greci importanți ai Facultății de Teologie din cadrul Universității din Atena, cu prestigiu internațional pentru contribuția lor teologică. Prima recenzie aparține lui Evangelos Theodorou, profesor onorific al Facultății de Teologie și fost rector al Universității din Atena, membru de onoare al Academiei Europene de Știință și de Artă și membru corespondent al Greciei în Asociația Internațională de Studii Patristice până în anul 2011. A doua recenzie îi aparține lui Ilias D. Moutsoulas, profesor onorific la Universitatea din Atena.

Prezenta lucrare de dizertație a fost publicată inițial în revista *Ekklesiastikos Faros* (Εκκλησιαστικός Φάρος), periodic al Patriarhiei din Alexandria (vol. 75 [OE], Alexandria, 2004, pp. 145-277). Mai apoi, după o perioadă de timp și după corectări importante, am întreprins publicarea ei ca și carte.

Recenzie publicată în periodicul *Ekklesiastikos Faros* (Εκκλησιαστικός Φάρος) al Patriarhiei din Alexandria, vol. 82 (ΠΒ), Alexandria, 2011, pp. 299-302:

Cu mare satisfacție am citit în periodicul Patriarhiei Alexandriei *Farul bisericesc* (Εκκλησιαστικός Φάρος), lucrarea științifică și teologică a doamnei Eirini A. Artemi, absolventă a Facultății de Teologie și Filosofie din cadrul Universității din Atena, având diplomă de studii postuniversitare de specializare în domeniul Istoriei dogmelor și care a publicat deja mai multe studii științifice, reprezentând o contribuție valoroasă de cercetare în domeniul științifico-teologic.

În ampla introducere (pp. 148-183), prof. Artemi prezintă evoluția, formarea și importanța învățaturii hristologice a Sfântului Chiril al Alexandriei în contextul duhovnicesc al epocii sale, arătând că Părintele alexandrin, „cu puțin timp mai înainte de sfârșitul său († 444), a fost considerat o «personalitate autentică» a învățaturii ortodoxe despre Hristos ca Dumnezeu-Omul” (p. 154). Această învățătură, mai înainte de izbucnirea furtunii nestoriene, avea o formulare destul de vagă. Sfântul Chiril, printr-o formulare succintă, arată că „Hristos este Unul

și are două firi... Firea dumnezeiască există mai înainte de veci, însă «în timp» (ἐν χρόνῳ) Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Și-a asumat întreaga fire umană, astfel încât firea dumnezeiască veșnică să se unească cu cea omenească «în timp»¹.

În aceeași introducere amănunțită, cercetătoarea se referă la două lucrări [ale Sfântului Chiril al Alexandriei], și anume: *Despre Întruparea Celui Unuia-Născut și Că Unul este Hristos*, care exprimă învățătura ortodoxă; prima printr-o terminologie mai „deschisă”, iar a doua formulând „motivul” pentru respingerea nestorianismului.

În primul capitol (pp. 184-198 [sunt citate paginile din ediția greacă]), prof. Artemi analizează formulările catafatice ale Sfântului Chiril, Patriarhul Alexandriei: cele despre adâncimea apofatică a tainei Persoanei Domnului, și cele despre firea cea dumnezeiască a Cuvântului lui Dumnezeu, neschimbată și veșnică, arătând că Fiul este chipul (εἰκόνα) Tatălui.

În cel de-al doilea capitol (pp. 199-247) este aprofundat conținutul celor două opere ale marelui Părinte bisericesc alexandrin amintește mai sus și se consemnează mai întâi nașterea lui Hristos în timp și în trup, care justifică, desigur, caracterizarea Fecioarei Maria ca „Născătoare de Dumnezeu” (Θεοτόκου); a doua temă consemnată este cea despre firea omenească desăvârșită a lui Dumnezeu-Omul; a treia temă prezintă diferențele dintre Iisus Hristos și restul oamenilor „unși” ai Vechiului Testament; a patra este unirea reală, esențială și „în ipostas” (καθ’ ὑπόστασιν) a celor două firi (dumnezeiască și omenească) în Persoana Domnului; iar a cincea temă, unirea acestor două firi „fără schimbare sau denaturare”. Spre deosebire de învățătura lui Nestorie, Sfântul Chiril, patriarhul Alexandriei, accentuează faptul că cele două firi ale Domnului nu aveau o simplă „legătură” (συνάφεια), ci erau unite „în mod neîmpărțit, nedespărțit, neamestecat și neschimbat” (ένωμένες ἀσυγχύτως, ἀτρύπτως, ἀδιαίρέτως καὶ ἀχωρίστως).

Cel de-al treilea capitol (pp. 248-266), care îmbină hristologia și soteriologia, se referă destul de mult la relațiile dintre dumnezeiasca Întrupare și mântuirea omului. Întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul este pusă în legătură cu pătimirea Cuvântului întrupat, iar eliberarea omului din păcat și din moarte cu moartea pe Cruce a lui Hristos. Această eliberare înseamnă că „noi am devenit fiii lui Dumnezeu după har” (ἡμεῖς Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν) și că, prin intermediul unirii noastre cu Dumnezeu, am devenit și mădulare ale Bisericii lui Hristos, primind harul Sfintelor Taine, mai cu seamă al Botezului și al Sfintei Euharistii. Astfel, „consecința și continuitatea Tainei unirii ipostatice

ale celor două firi în Hristos, Dumnezeu-Omul” este „împroprierea vieții teandrice a lui Hristos în fiecare credincios” (p. 258). În același capitol găsim și argumentele împotriva învățăturilor eretice referitoare la taina dumnezeieștii Întrupări.

Observăm la modul general că autoarea a depășit dificultățile cunoscute textelor marelui Părinte alexandrin și, cu o măiestrie profundă, a pătruns în investigarea celor două lucrări ale sale, dovadă fiind și numărul notelor de subsol și referințele pertinente care se referă la formarea și importanța dogmei hristologice, făcând clară teologia Sfântului Chiril al Alexandriei. Autoarea a folosit într-un mod cuprinzător materialul bibliografic, evitând să se abată de la temă, în timp ce folosirea materialului secundar nu a fost una „îndatoritoare”, ci critică și eclectică.

Avem înaintea o contribuție valoroasă pentru studiile patristice și pentru istoria dogmelor. Claritatea științifică a lucrării, care naște speranțe pe mai departe pentru studii relevante în lumea academică, în care se încadrează cu succes prezenta operă.

Evangelos THEODOROU

Profesor onorific al Facultății de Teologie a Universității din Atena;
membru onorific al Academiei Europene de Studii și Arte

Recenzie publicată în periodicul *Theologia* al Bisericii din Grecia (*Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*), vol. 81 (ΠΑ), fasc. 3, Atena, 2010, pp. 313-314.

Prezenta lucrare teologică este rodul cercetării sistematice și un studiu atent despre două lucrări importante ale Sfântului Chiril al Alexandriei, și anume: *Despre Întruparea Celui Unuia-Născut și Că Unul este Hristos*. Aceste tratate ale Sfântului Chiril al Alexandriei constituie un rezumat excelent al hristologiei sale. Prof. Eirini A. Artemi reușește să aprofundeze scrierile Părintelui alexandrin și să pătrundă în înțelesul cel mai adânc al învățăturii sale hristologice. Într-o manieră documentată autoarea arată că, pentru Sfântul Chiril, taina dumnezeieștii Întrupări se află într-o legătură absolută cu răscumpărarea neamului omenesc din legăturile păcatului, cu desființarea sclaviei morții și cu restabilirea legăturii omului cu Dumnezeu.

Tema este desfășurată după cum urmează. O introducere subdivizată în cinci părți; aici se face o scurtă abordare istorică a personalității Sfântului Chiril al Alexandriei și a epocii sale. În continuare se face referire la izvoarele Sfântului Părinte și la importanța teologiei

sale. Sunt prezentate în linii generale cele două lucrări cercetate. Astfel, în introducere, autoarea acestei lucrări științifice ne prezintă evenimentele majore din cetatea Alexandriei în timpul păstoririi Sfântului Chiril, influențele și înrâuirile pe care le-a primit acest Părinte în teologia sa, dar și unele informații despre opera și învățătura hristologică generală a Sfântului Chiril.

Primul capitol (pp. 184-198) are drept titlu: *Chipul lui Dumnezeu-Cuvântul*. Împărțit în trei părți, foarte bine documentate, acest capitol discută despre deoființimea Tatălui cu Fiul, firea dumnezeiască cea veșnică și neschimbată și că Fiul este Chipul Tatălui. Aici scriitoarea, rămânând fidelă textelor Sfântului Chiril, aprofundează, analizează și dezvoltă în detaliu învățătura Părintelui alexandrin despre Dumnezeu-Cuvântul, Cel mai înainte de veci, Care la Întruparea Sa a rămas Dumnezeu desăvârșit, Chip al lui Dumnezeu Celui nevăzut și pecete a veșniciei și a ipostasului Tatălui.

Cel de-al doilea capitol, intitulat *Taina dumnezeieștii Întrupări*, este divizat în șapte părți în care se vorbește despre nașterea în timp și cu trupul a lui Hristos; se explică cu claritate de ce Sfântul Chiril păstrează numele de „Născătoare de Dumnezeu” (θεοτόκος) pentru Maica lui Hristos; se vorbește despre firea omenească deplină a lui Iisus Hristos și se clarifică diferența dintre unșii Vechiului Testament și Hristos. Se prezintă, de asemenea, într-un mod remarcabil, învățătura Sfântului Chiril despre unirea celor două firi în Persoana lui Hristos, fără schimbare sau deformarea acestora. La final se analizează cum Sfântul Chiril se referă la pătimirea Domnului nostru Iisus Hristos.

Capitolul al treilea are drept titlu: *Întruparea și mântuirea*. Este împărțit în patru părți, reflectând cu profunzime despre pătimirea Cuvântului întrupat, mântuirea firii omenești și cum omul devine fiu al lui Dumnezeu după har și parte a Bisericii lui Hristos. La final sunt dezvoltate argumentele Sfântului Chiril pentru respingerea opiniilor eretice în legătură cu dumnezeiască Întrupare.

Lucrarea este de mare ajutor și de o mare importanță pentru cercetarea hristologiei Sfântului Chiril al Alexandriei, un Părinte pe învățătura căruia se sprijină teologia Bisericii noastre Ortodoxe. Chiar dacă îndeletnicirea științifică cu învățătura hristologică a Sfântului Chiril este un lucru dificil, prof. Artemi reușește să ne ofere un studiu științific amănunțit, care va constitui un important ajutor și pentru alți cercetători ai operei și gândirii Părintelui alexandrin.

Ilias D. MOUTSOULAS

Profesor onorific la Universitatea din Atena

Introducere

Privire generală asupra problematicilor hristologice în epoca Sfântului Chiril al Alexandriei. Despre polemica dintre teologii alexandrini și cei antiohieni

1. Sfântul Chiril al Alexandriei și epoca lui. Analiză istorică

Sfântul Chiril al Alexandriei nu este numai unul dintre marile chipuri ale Bisericii primare, a cărui influență asupra vieții ecleziastice și a învățaturii creștine a fost decisivă¹, ci se numără, de asemenea, printre cei mai mari scriitori bisericești din toate epocile. Ca interpret al hristologiei mai „dinamice” a Bisericii, Sfântul Chiril a fost pentru nestorianism ceea ce a fost Sfântul Atanasie [cel Mare] pentru arianism².

Despre viața acestui Sfânt Părinte sunt cunoscute foarte puține lucruri. Nu știm exact când s-a născut. S-a speculat că data nașterii patriarhului Alexandriei a fost în jurul anului 380 d.Hr. Ceea ce este sigur, însă, este că își are originea dintr-o familie înstărită și că a crescut în anturajul dinamicului Teofil, patriarhul Alexandriei de atunci, care era unchiul său. S-a maturizat duhovnicește în pustie, sub grija nemărginită a monahilor zelotiști din pustiul Nitriei, în apropierea cărora a trăit cinci ani. Probabil că aceștia i-au insuflat râvna fierbinte și nerăbdătoare, care l-a caracterizat pe Chiril pe tot parcursul existenței sale.

În anul 403 îl însoțește pe unchiul său la Constantinopol și este prezent la Sinodul de la Stejar, convocat împotriva Sfântului Ioan Gură de Aur. După moartea unchiului său în anul 412, tronul patriarhal din Alexandria a rămas vacant. La data de 18 octombrie, Sfântul Chiril preia cârma Bisericii din Alexandria, ieșind biruitor din confruntarea cu destoinicul arhidiacon Timotei³.

¹ Π.Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Tesalonic, 1989, p. 339.

² J.A. MCGUCKIN, *Saint Cyril of Alexandria: The Christological controversy. Its history, theology and texts*, New York, 1994, p. 1.

³ Π.Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', p. 340.

Sfântul Chiril a luptat cu mare patos împotriva susținătorilor ereziilor mai vechi, precum și a celor din vremea lui. Acțiunea sa de a combateră a ereziilor s-a răsfrânt în special asupra novațienilor⁴. Le-a închis bisericile și le-a confiscat toate lucrurile sfinte. În mod caracteristic, aceeași atitudine dură și de neînduplecat a avut-o față de iudeii din Alexandria; le-a închis sinagogile și i-a exilat pe mulți dintre ei. Un important adversar al său din această perioadă s-a remarcat a fi Orestie, prefectul cetății. Cel din urmă era intens contestat de către diferiți monahi din zonă, care îl socoteau „jertfitor și grec” (θύτην καὶ Ἑλληνα), adică idolatru, chiar dacă acesta a declarat că era creștin. În cele din urmă a fost ucis de către aceștia⁵. Important este să ne referim la faptul că Sfântul Chiril nu a împărtășit această faptă respingătoare, așa cum nu a avut vreun rol în asasinarea ulterioară a Hypatiei, filosoafa și matematiciana Alexandriei.

Sfântul Chiril a avut o atitudine dură și față de Sfântul Ioan Gură de Aur, de exemplu, nedorind ca numele său să fie trecut în dipticele Bisericii din Alexandria. În cele din urmă a fost constrâns să o facă după intervenția lui Atticus, Patriarhul Constantinopolului⁶.

O nouă epocă a luptelor a început pentru patriarhul Alexandriei după formularea doctrinelor lui Nestorie privind cele două firi ale lui Hristos⁷. Sfântul Chiril, teolog strălucit în privința formării gândirii hristologice, distins în același timp pentru activitatea sa pastorală și pentru râvna sa aprinsă pentru apărarea învățăturii ortodoxe, a sesizat imediat greșeala imensă a episcopului de Constantinopol, care nega bazele învățăturii creștine⁸.

⁴ Novațienii își fac apariția, ca schismatici ai Bisericii Apusene, în anii persecuției lui Deciu (249-250 d.Hr.). Fondatorul mișcării a fost Novațian sau Novat (în latină: Novatianus). Acesta, în anul 250, dezamăgit de alegerea lui Corneliu pe tronul Bisericii din Roma, a aderat la formațiunea severă care era în opoziție cu concesiile către cei care au urmat compromisurile obișnuite. Novațian avea abateri dogmatice. El afirma că Fiul este subordonat Tatălui. Mulți l-au considerat a fi premergătorul arianismului. În cele din urmă, a arătat o atitudine de neînduplecat – și antiecleziatică – față de lapsi („cei căzuți”). Cf. K.B. Σκουτερη, *Ιστορία Δογματων*, 1^{ος}, Atena, 1998, pp. 335-338.

⁵ Π.Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', p. 341.

⁶ G. BARDY, „Cyrille Alexandrie”, în: *Catholicisme, hier, aujourd' hui, demain*, Encyclopédie en sept volumes, dirigée par G. Jacquement du clergé de Paris, tom III, Paris, 1989, col. 408.

⁷ Π.Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', p. 342.

⁸ Χ. Παπαδοπουλου, *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, Alexandria, 1933, p. 112.

Nestorie⁹, influențat de dascălul său, Teodor de Mopsuestia¹⁰ și fiind la modul general și reprezentantul tradiției antiohiene, nu accepta să o numească pe Fecioara Maria drept „Născătoare de Dumnezeu” (Θεοτόκος)¹¹, ci insista să o caracterizeze prin termenul „născătoare de Hristos” (Χριστοτόκος). Își argumenta poziția, susținând că Maria a născut un om purtător de dumnezeire (θεοφόρος ἄνθρωπος) și pe Dumnezeu *alăturat* firii umane (Θεῶ συννημμένον)¹², dar nu că L-a născut

⁹„Nestorie s-a născut în Germanicia din zona Siriei. A fost ucenic al lui Teodor de Mopsuestia. În anul 428 a fost ales de către împăratul Teodosie al II-lea drept patriarh al Constantinopolului. Nestorie nu o numea pe Fecioara Maria, Maica lui Hristos, drept «Născătoare de Dumnezeu», ci «născătoare de Hristos», fiindcă susținea că Dumnezeu nu ar putea să aibă o mamă și că nicio ființă creată nu ar putea să-L nască pe Dumnezeu”. Vezi: *The International Encyclopedia – a compendium of human Knowledge revised with large additions*, V.X., New York, 1899, pp. 409-410.

¹⁰„Teodor, episcopul Mopsuestiei (392-428), reprezentant de seamă al poziției hristologice a Școlii antiohiene, spunea în legătură cu existența celor două firi în Hristos și, prin urmare, despre cele două persoane: «Spunem că firea lui Dumnezeu este desăvârșită, și desăvârșită este și Persoana. Iarși, desăvârșită este și firea omenească a Sa și din nou desăvârșită este Persoana Sa» («τελείαν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ φαμέν καὶ τέλειον πρόσωπον, τελείαν δέ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ τὸ πρόσωπον ὁμοίως»). Dar încercând să acopere această învățătură a sa despre cele două persoane, a vorbit despre o persoană lipsită de rațiune, spunând clar că «atunci când, pe baza relevanței, vom avea o imagine desăvârșită, atunci vom spune „o persoană”. Așa și aici, atunci când vom încerca să distingem firile, atunci spunem că persoana este desăvârșită și este alcătuită dintr-o [fire] omenească deplină și dintr-o dumnezeire deplină. Desăvârșită este, deci, și dumnezeirea. Când ne referim la unire, atunci una este Persoana, dar învățăm că două sunt firile» (ὅταν ἐπὶ τὴν συνάφειαν ἀπιδώμεν, ἐν πρόσωπον τότε φαμέν. Καὶ ὥστε κἀνταῦθα ὅταν μὲν τὰς φύσεις διακρίνειν πειρώμεθα, τέλειον τὸ πρόσωπον φαμέν εἶναι τὸ τοῦ ἀνθρώπου, τέλειον δέ καὶ τὸ τῆς θεότητος. Ὅταν δέ πρὸς ἔνωσιν ἀποβλέψωμεν, τότε ἐν εἶναι τὸ πρόσωπον ἄμφω τὰς φύσεις κηρύττομεν)”. Vezi: PG 66, 981B-C. A se vedea și: Χ.Θ. Κρικωνη, „Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ Χριστολογικὴ του διδασκαλία”, în: *Πρακτικά ἸΘ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, Τερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, Tesalonic, 1999, p. 225; Β. Στεφανίδου, *Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ατена, 1959, p. 194 sq.

¹¹„Termenul contestat de «Născătoare de Dumnezeu» (θεοτόκος) era admis pe scară largă în Școala alexandrină. Era de fapt consecința comunicării însușirilor (*communicatio idiomatum*) și exprima adevărul că omul s-a unit cu Dumnezeu-Cuvântul. Pe bună dreptate, Cel întrupat purta numele de Dumnezeu”. Vezi: J.N. KELLY, *Early Christian Doctrines*, New York, 1985, p. 311.

¹²Κυριλλου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ τῶν Νεστορίων δυσφημιῶν*, Α', PG 76, 25A-28D, 172-77, 120. Vezi, de asemenea, și: Ἀ. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία Κυριλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδώρητου Κύρου*, δ.δ., Ατена, 1955, p. 31.

pe Dumnezeu. După Nestorie, Dumnezeirea nu poate să „sălășluiască” nouă luni în pânțele femeii, să fie înfășurată și ținută la sân, să pătimească, să moară și să fie îngropată. Nestorie credea că în caracterizarea Mariei drept „Născătoare de Dumnezeu”, putea fi identificat principiul arianist că Fiul era o zidire (creație) sau opinia apolinaristă că umanitatea lui Hristos era incompletă¹³.

Sfântul Chiril a fost cuprins de amărăciune atunci când a auzit că Nestorie era implicat într-o chestiune dogmatică atât de dificilă, fără să dispună de mijloacele adecvate, desigur, în relație directă cu tema aceasta. De aceea avea să-i scrie următoarele: „Care este, deci, nevoia ca în cele din urmă să ne călăuzim spre aceste lucruri atât de minuțioase și care sunt atât de tainice? De ce să nu fim datori oamenilor mai mult cu interpretări morale, decât să insistăm pe faptul că suntem înzestrați îndeajuns cu cele necesare pentru subiecte profunde?”¹⁴.

Patriarhul Alexandriei avea o educație teologică deosebită și putea cu ușurință să ducă la bun sfârșit încercarea sa de a respinge crezul eretic al lui Nestorie¹⁵. Vrednic de remarcat aici este faptul că gândirea teologică a lui Nestorie avea multe diferențe față de teologia Sfântului Chiril. Acest fapt se datorează realității că cei doi protagoniști ai controversei teologice dintre anii 428-431 erau reprezentanți ai unor școli și ai unor tradiții diferite. Nestorie era, așadar, reprezentantul tradiției antiohiene¹⁶, în timp ce Chiril al celei alexandrine¹⁷.

¹³ A. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ἡ χριστολογικὴ ὀρολογία...*, p. 311.

¹⁴ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐόριος ἐπιστολῆ*, VIII, ΣΤ', SC, 392, 553 (= PG 77, 553C): „ποία γὰρ ὅλως χρεια εἰς μέσον ἀγεσθαι τὰ οὕτω λεπτά καὶ κεκρυμμένα: διατί μὴ μᾶλλον ἠθικαῖς ἐξηγήσεσιν ὠφελουμένους τοὺς λαοὺς, εἰμὴ σφόδρα ἔχομεν ἰκανῶς περὶ τὴν ἀκριβείαν”.

¹⁵ Socrate, un istoric al epocii, îl numea pe Nestorie „îngâmfat” și, în același timp, „om neștiutor”, a cărui capacitate retorică cunoscută era umbrită de fapt de lipsa gândirii pătrunzătoare. Cf. ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 7: 29, 32.

¹⁶ În Antiohia, din cauza existenței multor iudei, care se luptau cu creștinismul prin interpretarea gramaticală și istorică a Sfintei Scripturi, a fost adaptată metoda erminiei istorico-gramaticale. Ulterior, antiohienii au folosit logica lui Aristotel, în interpretarea tainei Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu. Având fundament în principiul aristotelic că doi desăvârșiți nu pot să-l compună pe unul (*Μεταφυσικά* 1039a: 9-10), au considerat ireconciliabilă prăpastia dintre Dumnezeu și creatură, astfel încât este cu neputință rezolvarea unității firilor în Hristos. Vezi: Στ.Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία Β'*, Atena, 1990, pp. 566-574.

¹⁷ „Opozițiile dintre cele două școli se datorează în mod special modulii diferit de interpretare a Sfintei Scripturi. Din perspectiva metodei teologice, Școala alexandrină era sinonimă cu alegoria. Alegoria, «sau un alt fel de cuvântare», ascunde era un mod de articulare teologică. Prin alegorie, formularea teologică